

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת ויגש

כוחה של מצוה

אהבה מקלקלת את השורה

בפרשת השבוע אנו לומדים כיצד יוסף התגלה לאחיו, ולאחר מכן שלח אותם חזרה אל ארץ כנען, תוך בקשה מיעקב אביו לרדת למצרים כדי לשרוד את שנות הרעב שפקדו את הארץ. "וַיִּקְחוּ אֶת אֲבִיכֶם וְאֶת בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וַאֲתָנָה לָכֶם אֶת טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת חֶלֶב הָאָרֶץ" (בראשית מה, יח). וכך אכן היה, "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי אֵלֶיךָ וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרֶם אָמוֹת" (שם פסוק כח), ולבסוף, לאחר שבועות של נסיעה, "וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה גִשְׁשָׁן" (מו, כח).

הפסוק מציין שכאשר הודיעו ליוסף כי שיירתו של אביו הגיעה למצרים, "וַיִּנְאֹסֶר יוֹסֵף מִרְכָּבָתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אֲבִיו גִּשְׁשָׁה" (פסוק כט). יוסף נטש את ארמונו המלוכה, הוציא את הסוסים מהאורווה, רתם אותם למרכבה, ויצא לקיים מצות כיבוד אב.

חז"ל מציינים כי אירוע זה שהתרחש באותו יום בארמונו של יוסף, היה בהחלט אירוע יוצא דופן. הלא יוסף היה המשנה למלך מצרים, ולרשותו עמדו הכן שפע של משרתים שיכולים היו לבצע עבורו את המטלה הזו. יוסף יכול היה לקרוא ליד ימינו, ולהעביר לו פקודה, "הכן את מרכבתי". הפקודה היתה עוברת במהירות אל המשרת האחראי על אורוות הסוסים, אשר היה רותם את מרכבת המשנה למלך באופן מיידי. כך נעשו הדברים תמיד, וגם הפעם לא היה אמור להיות שונה.

אם כך, אנו מבינים עד כמה מוזר היה הדבר בעיני המשרתים, כאשר ראו את אדונם רץ אל תוך האורווה לבוש בגדי מלכות וענווד כתר זהב. הם הביטו בהשתאות בעוד הוא פותח את דלת האורווה במו ידיו, ורותם את הסוסים למרכבה. המשרתים לבטח ביקשו למנוע בעד יוסף מלעסוק במלאכה זו, ולאפשר להם לבצע את המוטל עליהם, אולם יוסף דחה אותם. "לא משנה", הוא אמר, "אני אעשה את זה לבד". מן הסתם הם משכו בכתפיים או הרימו גבה, אבל מה הם כבר יכלו לעשות? ה"בוס" מסרב לשותף עמם פעולה.

נשאלת השאלה, מדוע באמת רתם יוסף את כרכרתו במו ידיו? כך שואלים חז"ל במדרש (בראשית רבה נה, ח), ומבארים כי "אהבה מקלקלת את השורה" - אהבתו הגדולה של יוסף למצות כיבוד אב, גרמה לו לשכוח את הפרוצדורה המקובלת. הוא כל כך שמח על ההזדמנות לכבד את אביו - בפרט לאחר כל כך הרבה שנים שמצוה זו נשללה ממנו - שכעת, כשסוף סוף התגלגלה לידו ההזדמנות, הוא לא יכול היה להכיל את התלהבותו. ומתוך התלהבות זו, יצא יוסף בזריזות מן הארמון, פתח בעצמו את דלת האורווה, הוציא את הסוסים, רתם אותם למרכבה, ויצא לקבל את פני אביו.

פרעה מתחרט

כעת נעבור מאתיים ועשר שנים קדימה. בני ישראל עוזבים סוף סוף את ארץ מצרים. לאחר שספג כל כך הרבה מכות, נכנע פרעה, ומסכים לשחרר את בני ישראל, וכעת הם מתרחקים ממצרים, וצועדים לכיוון ארץ כנען.

אולם רגע לאחר מכן, פרעה מתמלא חרטה - "וַיֹּאמְרוּ מַה זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי שְׁלַחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִעֲבָדָנוּ" (שמות יד, ה). לאחר שהתעשת והבין שזה עתה איבד כח עבודה אדיר, שעבד עבורו יומם ולילה ללא תמורה - הוא חוזר בו מהחלטתו. הוא קוצף מזעם: "איך עשיתי דבר כה מגוחך? לאפשר לעבדים הללו לצאת לחפשי, ועוד לקחת איתם את כספנו? כל כך הרבה עבדים! כל כך הרבה עושר! האם יצאתי מדעתי?!"

באותו רגע, התמלא פרעה בכעס כה נורא, עד שהחליט מיד להחזיר את בני ישראל לארצו. הוא היה להוט כל כך להחזיר את הנכס האבוד שלו, ויצא בריצה מארמון מלכותו עם תכנית ברורה: "אמר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אֲשִׁיג אֲחִילֵק שְׁלָל תְּמַלְאֻמוּ נַפְשֵׁי אֲרִיק חֲרָבִי" (שמות טו, ט). בעיני רוחו כבר ראה פרעה את עצמו דוהר במרכבתו במרדף אחרי עבדיו הנמלטים. הוא כבר דמיין כיצד ישפוך את דמם, ואת אלו שיישארו לפליטה, יקח חזרה אל השעבוד. וכך, לקח פרעה את צבאו, ופתח במרדף אחרי בני ישראל.

גם היסוד שעומד מאחורי "גזירה שוה" - כאשר אנו מוצאים ביטוי במקום אחד וביטוי דומה במקום אחר, הדבר מרמז שיש קשר בין הענינים. רבותינו למדו את התורה "עם זכויות מגדלת", ובדקו כל אות בה. ולכן, כאשר נתקלו בשתי הלשונות המקבילות הללו, "וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מִרְכָּבָתוֹ" ו"וַיֹּאסֶר אֶת רֶכֶבוֹ" - הבינו חז"ל שלא יתכן שהתורה כתבה הקבלה זו לשווא.

זוכר הכל

וכך פירשו זאת חז"ל (במדרש שם): "תבוא אֶסְכָּה שְׁאֶסֶר יוֹסֵף לְקִרְיַת אֶבְי, וְתַעֲמֹד עַל אֶסְכָּה שֶׁל פְּרָעָה שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לְרֹדֵף אֶת יִשְׂרָאֵל" - התלהבותו של יוסף לקיים מצות כיבוד אב ואם, תגבר על מאמציו של פרעה אשר רתם את מרכבו כדי להשיג את בני ישראל ולנקום בהם. חז"ל מגלים לנו שהביטויים המקבילים מורים על קשר בין מצות כיבוד אב של יוסף לבין מניעת מימוש שאיפותיו של פרעה; למצוה היתה השפעה כה גדולה, שהיא הצילה את עם ישראל!

עלינו לזכור שרתימת סוסיו של פרעה התרחשה **מאתיים ועשר** שנים לאחר זו של יוסף. יוסף כבר נפטר זמן רב קודם לכן, וככל הנראה, איש כבר לא זכר דבר את רתימתו של יוסף. הם אמנם ידעו שיעקב אבינו הגיע למצרים ושיוסף יצא לקראתו, אבל סביר להניח שאף אחד לא זכר את הפרט הזה, כיצד יוסף, המשנה למלך, רתם את הסוסים בעצמו. יתכן שהם מעולם לא ידעו על כך - הרי העובדה שאנחנו כן יודעים אודות זה היא רק משום שזה כתוב בתורה. וגם אם הם ידעו זאת אי פעם, ככל הנראה הדבר נשכח מזמן. אחרי הכל, מאתיים ועשר שנים הם זמן רב! מי זוכר פרט קטן ושולי לכאורה, בסיפור שאירע לסבא-רבא לפני למעלה ממאתיים שנה?

אני אומר לכם מי זוכר פרט את זה. הקדוש ברוך הוא זוכר; הוא זוכר הכל.

חי לעד וקיים לנצח

זהו פירוש המאמר הנ"ל, "תבוא אסרה שאסר יוסף ותעמוד על אסרה של פרעה". כאשר יצא יוסף אל האורווה המלכותית בכדי לרתום את סוסיו, לא היה זה מעשה שנפסק כאשר הוא עלה על המרכבה. המעשה הזה לא נעלם כלא היה, אדרבה, הוא נשאר חי וקיים. מעשה המצוה של יוסף "ריחף", כביכול, באוויר - ריחף והמתין.

שנים עברו. יוסף נפטר, ואז "ויקם מלך חדש על מצרים", ולאחריו באו שנות השעבוד, ולבסוף הגיעו עשרת המכות ועם ישראל יצא ממצרים, ובמשך כל אותן מאתיים ועשר שנים, המצוה המשיכה לרחף באוויר. ואז, סוף סוף הגיע היום שבו פרעה רתם את מרכבתו במטרה

כולנו יודעים מה היה סופו של המרדף הזה. פרעה נחל תבוסה מבזה: "מִרְכָּבָת פְּרָעָה וְחִילוֹ יָכָה בָּיָם וּמִבְּחַר שְׁלִשְׁוֹ טָבְעוּ בָּיָם סוּף". מצרים האדירה הושפלה עד עפר, ושוב לא הרימה את ראשה במשך שנים רבות. עם ישראל ניצל בצורה כל כך מרהיבה, ואנחנו לא שומעים דבר אודות מצרים במשך מאות שנים לאחר מכן.

מחפשים רמזים

והנה, מעיקרי אמונתנו היא הידיעה שלכל דבר שעושה הקב"ה יש סיבה, ולאור זאת, רבותינו ז"ל (שם במדרש) ביקשו למצוא באיזו זכות ניצלו עם ישראל מאותו מרדף אכזרי. הרי הסכנה היתה נוראה! עם ישראל כולו היה לכוד בין הצבא המצרי האדיר לבין הים הגועש, והיה צורך בנס גדול כדי שינצלו. מה הציל את עם ישראל באותו רגע מסוכן?

מתוך מבט זה, חיפשו חז"ל בפסוקי התורה את התשובה לחידה זו. חז"ל ידעו שהקב"ה תמיד נותן רמזים; הוא כותב דברים בתורה בדרכים מסוימות, כדי שמי שראוי לכך, יכול ללמוד אירועים מסוימים ולהבין מדוע הם אירעו. מלאכה זו אינה מיועדת עבורנו, אולם בכוחם של התנאים והאמוראים היה ללמוד את ההתרחשויות בתנ"ך, ולחפש רמזים כדי להבין מדוע הדברים התרחשו כפי שהם התרחשו.

וכך, החלו חכמים לחפש איזה אירוע בהיסטוריה של עם ישראל, שיהווה רמז עבורנו, שנוכל להבין איזו זכות עמדה לעם ישראל באותו יום גורלי. חז"ל בדקו, אולי יש מקום שבו יוכלו למצוא רמז לדבר, ולקשור ענין אחד לחבירו. וכידוע, "יגעת ומצאת - תאמין", כאשר חז"ל חיפשו, הם מצאו.

מילים מוכרות...

כאשר לבו של פרעה הביא אותו להוביל את צבאו למרדף אחרי בני ישראל, ארע דבר מדהים. מלך מצרים רץ אל האורוות, פתח את הדלת, שלף את סוסיו, ורתם אותם למרכבה בכבודו ובעצמו! עבדיו בוודאי ביקשו לעשות זאת עבורו, אך פרעה נופף אותם הצידה! עבדיו הביטו נכוחם בפליאה. זו בוודאי היתה הפעם הראשונה בחייהם שהם ראו דבר כזה! שמלך יצא וימשוך את הסוסים מהאורווה, וירתום אותם בעצמו? איני יודע אם בכל תולדות ה"פרעונים" היתה פעם נוספת שבה "פרעה" רתם סוסים בעצמו. זהו דבר מדהים ביותר! אולם כך מעיד הפסוק במפורש: "וַיֹּאסֶר אֶת רֶכֶבוֹ" (שמות יד, ו).

אוי! אלו מילים מוכרות! אצל יוסף גם כן ראינו מילים כאלו: "וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מִרְכָּבָתוֹ", ומכיון שמילות התורה הן תמיד מדודות ומדויקות, הבינו חז"ל שיש דברים בגו. זהו

נשקלת בפלס. והוא כותב שכאשר אתה עושה מצוה, אתה יוצר יצור חי, שאינו שונה מיצירת ילד!

כיצד נוצר תינוק? ישנם מאות אלפי תנאים שצריכים להתמלאות על מנת שתינוק יולד - הן תנאים אצל ההורים והן תנאים באופן הלידה. יצור חי הוא מורכב כל כך, ודרושים לו אינספור גורמים, שכל אחד מהם נחוץ עבור בריאתו. כל אחד ואחד מהם הוא הכרחי! אם אפילו אחד מהם ייעדר, לא תתאפשר מציאות של חיים.

ואומר הכוזרי, שמצוה היא בדיוק אותו הדבר, וכמו שאומר הפסוק, "אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ - נֹחַ", והפירוש הוא כמו שאמרו במדרש, "תולדותיהם של צדיקים - מעשיהם". מי היה ילדו החשוב ביותר של נח? נח בעצמו. המדרגה שהשיג נח בעבודת ה', היא הבריאה החשובה ביותר שלו בעולם הזה.

תנאים ופרטים

הכוזרי ממשיך ומבאר שכשם שלידתו של תינוק חי אפשרית אך ורק אם ימולאו תנאים מסוימים, כן הוא הדבר במצוה! מצוה היא ישות חיה, ולכן ניתן לבראה רק בדרכים מסוימות, בקיום כל התנאים. עוד מבאר הכוזרי, שמטעם זה ישנם פרטי פרטים של הלכות שעליהם חייבים להקפיד אנו בשעת קיום המצוה.

ישנם עמי ארצות, שמתלוננים על כך: "מדוע אתם מודאגים כל כך מפרטים קטנים שכאלו?" התשובה היא, שבמצוותינו אנחנו יוצרים ישויות חיות לא פחות מילדים. אם ביצירת האדם, אפילו פרט קטן משתבש, התוצאות הן קטסטרופליות. רואים לפעמים ל"ע ילד שנוולד ללא אצבעות, או ילד קטן היושב בכסא גלגלים מבלי שיוכל ללכת - אלו הם תוצאות של פרטים קטנים בתאים, שהשתבשו. פרטי ההלכות של המצוה הינם חיוניים ומכריעים לא פחות מאשר פרטיו של התא.

קרקפתא דלא מנח תפילין

אדם שקבע מזוזה בפתחו, ומתוך חוסר זהירות, המסמר פגע באחת האותיות ועשה בה חור - כעת המזוזה היא כבר חסרת-ערך, ומי שישאיר אותה קבועה בפתח הבית - לא עשה ולא כלום. כך גם בתפילין; נגיח שהוצאת ממון רב על תפילין מהודרות - הריבוע שלהם מושלם, הרצועות שלהם עשויות מעור כשר והן שחורות לגמרי, הפרשיות כתובות על קלף כשר, והכתב יפה ומהודר, אלא שבאחת מפרשיות התפילין, אות אחת כתובה בצורה לא נכונה, התפילין פסולות בתכלית, והרי הן כלא קיימות. אפילו אם חסר רק קוצו של אחד היודי"ם, התפילין הינן חסרי משמעות, והמניחם כאילו הניח קובית סוכר על זרועו.

לרדוף אחרי עם ישראל. ומה קורה באותו הרגע? מעשה המצוה של יוסף, עמד כנגד מעשה המצוה של פרעה, ומחק אותו בבת אחת. הרתימה של יוסף גברה על זו של פרעה, הרסה את השפעתו, וסיכלה את תכניותיו של פרעה.

מוצאים אנו כאן דוגמא מתוך התורה הקדושה, כיצד מצוה אחת ממשיכה להשפיע לנצח נצחים; המצוה ממשיכה "לעבוד" עבור מי שהשיג אותה. המצוות ממשיכות להשפיע עלינו את האושר הגדול ביותר, שכן ברגע שהמצוה נעשתה - היא נשארת לנצח. עשית מצוה - היא עשויה לסייע לך ביום מן הימים; היא עשויה אף לסייע לאומה כולה בעוד מאתיים שנה. לעולם אי אפשר לדעת למה תגרום המצוה, משום שהיא חיה וקיימת. כל מצוה שאדם עושה, נשארת לנצח נצחים.

בורא מלאך אחד

למדים אנו אם כן, שכאשר יוסף הצדיק רתם את הסוסים כדי לצאת לקראת אביו, היה למעשה שלו כח מיוחד, יכולת מיוחדת להשפיע גם כעבור מאתיים ועשר שנים; כח זה הוא שאנו קוראים "מצוה".

והנה, אנחנו רגילים להתייחס אל קיום מצוה כאל משימה שבוצעה בהצלחה; עשינו את המוטל עלינו, ואנו עתידים לקבל שכר על כך בעולם הבא. כמובן שזה נכון - המצוה שעשינו רשומה בדיו בל יימחק, וכעת יש לנו נכס יקר-ערך, שיעמוד לנו לעולם ועד. אבל כעת אנו לומדים דבר חדש, שמצוה היא הרבה יותר מזכות שרשומה על שמנו - מצוה היא יצור חי!

שימו לב למה שאמרתי כעת. לא אמרתי "יצירה", אלא "יצור". כן כתב רבינו יהודה הלוי בספר הכוזרי, שמצוה היא ישות חיה ממש. כמובן, היא איננה חיה חיים גשמיים כפי שאנחנו חיים, אבל המצוה היא יצור חי, בעלת מציאות חיים משל עצמה. המצוה היא כעין מלאך, כלומר מציאות רוחנית נעלית, בעלת כח אדיר.

המצוה יוצרת ישות הקיימת לנצח. בכל פעם שאדם מניח תפילין, תולה מזוזה בפתחו, מברך ברכת המזון, נותן פרוטה לעני, אומר "שמע ישראל", מזכיר יציאת מצרים, חושב על "ה' אחד", או אחת משאר חובות הלבבות, הוא יוצר יצור נצחי, מציאות שתתקיים לעד. ולא זו בלבד שהיצור הזה קיים, אלא שהוא ממשיך להשפיע.

תולדותיהם של צדיקים

מצוה, מסביר הכוזרי, היא בדיוק כמו יצירת ילד. זאת עליכם לדעת, הכוזרי היה אחד מהראשונים, הוא אינו עוסק בסיפורי מעשיות. הוא מעשי ביותר, וכל מילה שלו

דשמיא מרובה כדי שהמנתח ימלא את תפקידו נאמנה. על המנתח לבצע הליך עדין ביותר; עליו לעקוף עצבים וכלי דם מסוימים. זהו עסק מאוד עדין, ולכן לא נותנים לכל אחד לבצע אותו, אלא משלמים ממון רב עבור מנתח שחושב שהוא מומחה.

כעת, כאשר המנתח מתחיל לחתוך, דברים רבים עלולים להשתבש. היד שלו עלולה להחליק רק קצת. לאחר מכן, בית החולים כמובן לא יגלה זאת למשפחה, אלא יאמרו רק שהמטופל מת על שלחן הניתוחים. זה מה שהם אומרים כאשר ידו של המנתח מחליקה.

או אולי המנתח יתעטש. מה יקרה אם יתקוף אותו עיטוש?! הניתוח ייכשל באותו רגע! ובדיוק באותו הרגע, שבו המנתח מרגיש צורך להתעטש, מתכנסת בשמים ישיבה דחופה; בית דין של מעלה מתאסף כדי לדון במה שיקרה ברגע הבא. המנתח עומד להתעטש או שידו עומדת להחליק. מה עלינו לעשות? זאת השאלה. זוהי עת צרה. האם היהודי המסכן הזה ינצל?

עוד מקרה: אדם חוצה במהירות את שדרות "אושן פארקווי". אמנם הוא הסתכל לשני הצדדים לפני שהחל לחצות, ולא ראה כלום, אבל כידוע ישנם "שטחים מתים" שבהם אין אפשרות לראות את הרכבים המתקרבים, ובדיוק מנקודה כזו מגיעה מכונית הדוהרת בפראות, והמצב כעת הוא, שכמה טונות של מתכת נעים לכיוונו במהירות גדולה.

גם כאן, ישיבת חירום מתכנסת בבהילות בבית דין של מעלה. יש לקבל החלטה מהירה. מה יקרה ברגע הבא? האם המכונית תעצור בזמן? האם המנתח יתעטש? האם היד שלו תחליק?

"תבוא אסרה ותעמוד על אסרה"

לפתע, מתרחש משהו בשמים. המצוה שקיימת אי אז בעבר הרחוק, היצור החי הזה שיצרת, קם כדי להגן עליך. הקב"ה אומר, "לאדם הזה עומדת המצוה הזו שקיים בשלמות, על כל פרטיה", והעיטוש אינו מגיע. ידו של המנתח נשארת יציבה ואינה מחליקה. המכונית עוצרת בחריקת בלמים, או שאתה שם לב אליה בשניה האחרונה, וקופץ חזרה אל שפת המדרכה.

כאשר עמדנו על ים סוף, אין ספק שזה היה צריך להיות הסוף שלנו. היינו עם חלש, ללא כלי נשק וללא שום הכשרה צבאית, ומולנו דוהר הצבא החזק בעולם, במלוא המהירות. המצרים השתוללו מרוב התלהבות. פרעה היה כל כך שיכור מתאוות דם, עד שהוא רתם את מרכבתו בעצמו!

אדם שהניח תפילין כאלו כל חייו, ולא החמיץ אפילו יום אחד, עדיין נקרא "קרקפתא דלא מנח תפילין" (ר"ה יז, א) - אדם זה לא הניח תפילין על ראשו כל חייו. זוהי אמירה קיצונית ביותר, שהרי אנחנו יודעים שהוא כן הניח תפילין כל יום! הוא התכוון ורצה להניח תפילין, והתפילין אכן הונחו על זרועו ועל ראשו. הקופסאות השחורות, הרצועות, ואפילו הפרשיות היו שם! אלא שבאות יו"ד אחת, בצד שמאל למטה, הקוץ היה חסר! זה הכל!

ליהודי שלא זכה לחינוך נכון, הקביעה הזו נשמעת מוזרה ביותר. מה זה כבר משנה אם יש קוצו של יו"ד או אין קוצו של יו"ד? הרי רוב האותיות כתובות כדת וכדין! שלכל הפחות ייחשב שקיים את **רוב** המצוה! אחרי הכל, היו"ד הזאת היא רק חלק קטן מהמצוה!

התשובה היא, שכאשר מדובר ביצור חי - זה לא עובד כך. אם אחד ממרכיביו החיוניים של התינוק יחסר - לא יהיה תינוק, אף אם רוב רובם של התנאים קיימים ועומדים על מקומם. ליצירתו של יצור חי נדרשים כל התנאים, לפרטי פרטים, ואם חסר אפילו אחד מהם - לא יעזרו כל השאר. ומכיון שמצוה היא ישות חיה לא פחות מילד, חייבים למלא אחר המרשם המדויק.

פרקליט של הצלה

אמנם, ברגע שהצלחת ליצור את הישות החיה הזו, היא קיימת לנצח; היא ממשיכה להתקיים ולהשפיע, בדיוק כמו המצוה שעשה יוסף. הדברים הללו מפורשים בדברי חז"ל: "העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד" (אבות ד, יא). כלומר, שהמצוה מסנגרת על זה שקיים אותה, ומלמדת עליו זכות. אבל מסיפורו של יוסף הצדיק אנחנו למדים יסוד מופלא, שכחו של היצור הזה ששמו "מצוה" רב כל כך, שיש לו היכולת להציל את האדם לא רק בעולם הבא אלא גם בעולם הזה! "כִּי מִלְאָכָיו יִצְוֶה לְךָ לְשִׁמְרָךְ בְּכָל דְּרָכֶיךָ" (תהילים צא, יא).

כתוב בתהילים (כ), "יִעֲנֶךָ ה' בְּיוֹם צָרָה". לכל אחד מאתנו ישנו יום, שבו הוא זקוק לעזרה. תמיד אנחנו זקוקים לעזרה, אולם לפעמים אנחנו זקוקים לעזרה נוספת. כעת אנחנו לומדים שהמצוות שעשית יכולות להציל אותך. "יִעֲנֶךָ ה' בְּיוֹם צָרָה" - הקב"ה יענה לך ביום צרה, ובאיזו זכות? "יִזְכֹּר כָּל מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלֹתֶיךָ יִדְשְׁנָה סֻלָּה" - הוא יזכור את המנחות והקרבנות שהקרבתי, והן אלו שיעמדו לימינך בעת צרה.

"ישיבת חירום" שמימית

הבה ננסה לתאר כמה דוגמאות של "עת צרה". אדם שוכב ח"ו על שלחן הניתוחים, והוא זקוק לעזרה. מי אינו עובר ניתוח בשלב כלשהו בחייו? הוא זקוק לסייעתא

מיטתו של האורח. הלה ניסה למחות, "רבי", הוא אמר, "תן לי לעשות את זה בעצמי!" אבל החפץ חיים השיב, "שאני אוותר על מצוה שכזו ואתן למישהו אחר לעשות אותה במקומי?" הוא היה נרגש ונלהב כמו בחור צעיר.

וכך נהג יוסף. הוא יצא במרוצה מן הארמון, בעוד משרתיו רצים אחריו וקוראים, "אדוני, אדוני, המתן בבקשה!" אבל מרוב התלהבות, הוא אפילו לא שמע אותם, וגם אם שמע, בהתלהבותו הרבה הוא התעלם מהם.

יצור שונה בתכלית

תוספת זו שנוספה למצוותו של יוסף, היא זו שנתנה לה כח שונה בתכלית. כאשר אל המצוה מתלווה גם שמחה של מצוה, היצור החי הזה הוא כבר משהו אחר לגמרי. ההתלהבות שבה נעשתה המצוה חיזקה אותה עד כדי כך, שבכוחה של מצוה זו היה להביא לנס הגדול של הטבעת צבאו של פרעה במצולות ים סוף.

מה היה קורה אילולא יצא יוסף לרתום את סוסיו בעצמו? לעולם לא נדע. יתכן שעל אף שהקב"ה היה מציל אותם, מ"מ פרעה היה מצליח לתקוף את עם ישראל ולפגוע בהם בצורה כזו או אחרת. אולי הוא היה מצליח לזנוב בנכשלים כפי שעשה עמלק, ואולי אף גרוע מכך.

אולם כל אותם דברים שיכולים היו לקרות - לא קרו לבסוף. בזכות אותה מצוה עוצמתית שיוסף יצר בכח התלהבותו, פרעה לא הצליח לעשות דבר מלבד לגרום לכל צבאו לטבוע בים. בזכותו של אדם אחד, שרתם בהתלהבות את סוסיו למרכבתו כאשר יצא לקראת אביו, עם ישראל זכה לניצחון הגדול.

מכאן אנו למדים את גודל הענין של שמחה של מצוה, של קיום מצוה בהתלהבות. איננו מדברים כעת על אנשים שמתכנסים יחד כדי לשיר ולרקוד ללא כל סיבה, ומריעים בהתלהבות לנוכח שיגיונותיו של "כוכב" כזה או אחר. זו אולי שמחה, אבל לא שמחה של מצוה. זהו בזבוז מוחלט של התרגשות. אולם מי שמקיים מצוה, ומוסיף קצת התלהבות, ידע שזו אינה רק תוספת קטנה, אלא זהו דבר בעל ערך עצום.

אנחנו חושבים שהעיקר הוא עצם עשיית המצוה, וההתלהבות רק מצחצחת את המצוה ומוסיפה לה מעט ברק. אולם זוהי טעות - ההתלהבות לכשעצמה היא הישג

בשלב זה, קם אחד המלאכים וטען את הטיעון הבא: האם יוסף לא היה אף הוא מנהיג של מצרים? האם הוא לא התלהב כך מקיום רצונך, ה', ועל כן נהג באופן דומה, ורתם את מרכבתו? והקב"ה עונה לעומתו: "אכן כן; כעת הגיע הזמן לבטל את מעשיו של פרעה. מאמציו להשמיד את עמי לא ישפיעו, שכן המעשה של יוסף גובר על הכח הצבאי העצום". "תבוא אֶסְרָה שְׁאֶסֶר יוֹסֵף לְקִרְאָת אָבִיו, וְתַעֲמֵד עַל אֶסְרָה שֶׁל פְּרַעֲה שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לְרֹדֵף אֶת יִשְׂרָאֵל".

מצוה שכזו

הבנו אם כן, שכאשר יצא יוסף הצדיק כדי לקבל את פני אביו, הוא יצר במעשה שלו ישות שבכוחה היה להיות פרקליט, ולהגן על עם ישראל. אולם עדיין ישנה כאן שאלה, שהרי מצוה זו לא רק הגנה והצילה עליו, אלא הושיעה אומה שלמה, והיא המתנה לשעת כושר זו במשך מאתיים ועשר שנים, וזה בוודאי אירוע יוצא דופן. כל מצוה היא פרקליט, אולם עלינו להבין מה היה במצוותו של יוסף, בזה שיצא לקראת אביו, שהפך אותה לכה עוצמתית? זו שאלה שראוי ליתן עליה את הדעת, ובפרט, שלכאורה עצם יציאתו של יוסף לקראת אביו הוא מעשה של כיבוד אב, שהיינו מצפים מכל יהודי שיעשנה. אם הוריו הגרים מחוץ לעיר, מגיעים לביקור, אין זה מספיק שתמתין להם בבית. זהו מנהג אמריקה, אבל על פי התורה - ואגב, גם על פי השכל - ראוי לנסוע לשדה התעופה או לתחנת הרכבת כדי לקבל את פניהם. האמת היא שמיותר לומר זאת, אבל היום כבר צריכים לומר את זה במפורש. נמצא א"כ, שכאשר יוסף הצדיק יצא לקראת אביו, הוא עשה מה שכל יהודי טוב היה עושה.

כדי להבין אל נכון את הענין, עלינו להסתכל קצת יותר מקרוב על המילים שבחרו חז"ל כדי לתאר את האירוע הזה שעמד לימינם של כלל ישראל בעת צרה. הקשיבו לביטוי שלהם: "תבוא אסרה שאסר יוסף ותעמוד על אסרה שאסר פרעה". הם אינם אומרים "תבוא יציאתו לקראת אביו" אלא "אסרה" דייקא. העובדה שיוסף יצא אל האורווה ורתם במו ידיו את הסוסים, היא זו שסיכלה את רתימתו של פרעה שיצא לרדוף אחרי בני ישראל.

התלהבותו של יוסף מהמצוה שבאה לידי היתה כה גדולה, והוא לא אבה לוותר על רתימת הסוסים. וכך מסופר על החפץ חיים זיע"א, שפעם הגיע אליו אורח, והחפץ חיים בעצמו רץ להביא מצעים והחל לסדר את

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

סופרים את הדקות עד לרגע שבו יוצאת השבת. האין זה חבל? אומתנו השתבחה בכך שהיא אומה של "המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבא". זהו שבח חשוב ביותר! בל נחשוב שזהו רק פן אחד של המצוה - זה גדול יותר מהמצוה כולה!

הנה לנו עקרת בית, אשר ביתה כבר מוכן לשבת המלכה. החלות כבר אפוויות, הדגים, העוף והבשר כבר מוכנים. היא כבר סיימה להכין את הצ'ולנט ואת כל מטעמי השבת. כעת היא ניגשת להדליק את נרות השבת. היא מדליקה נרות בכל מקרה, וממש לפני שהיא מדליקה, היא נזכרת בשיחה ששמעה פעם בענין שמחה של מצוה, ועוצרת למספר שניות, ומנסה ליצור בעצמה שמחה של מצוה, שתתרגש מכך שהיא זוכה להכניס את השבת. זהו רעיון נפלא ביותר. כדאי לכם לנסות אותו.

יוצרים שמחה פנימית

השאלה כעת היא, כיצד משיגים את השמחה הזו עליה אנו מדברים. הלא שמחה אינה דבר שניתן לקנותה בחנות. אם כן, היכן נמצאת אותה שמחה? התשובה היא, שהשמחה נמצאת ממש כאן. בתוך לבו של כל אחד ואחד מאתנו קיים מעיין עמוק של שמחה, וכל מה שצריך זה להוריד דלי ולמשוך את השמחה כלפי מעלה. אם נלמד כיצד להגיע לשמחה הזו, יהיה זה הישג נפלא ביותר. כמובן שזה דורש קצת מאמץ, אבל זה לא עולה אפילו פרוטה.

מהי הדרך הפשוטה ביותר ליצור שמחה של מצוה? להשקיע מעט מאמץ, ולחשוב על הזכות הגדולה שנפלה בחלקנו לקיים את מצות הבורא, ולהודות לו על שנתן לנו הזדמנות זו. אנחנו מאותם ברי-מזל שנבחרנו להיות מצווים במצותיו!

כבר אמרו חז"ל (ב"ק לח, ב), "גדול המצווה ועושה ממנו שאינו מצווה ועושה". הדברים הללו נשמעים כמפתיעים, שהרי מסברא היה נראה שמי שמתנדב לעשות איזה דבר מרצונו הטוב, מדרגתו גבוהה יותר ממי שחייב לעשות את זה. אולם חז"ל מלמדים אותנו שאין הדבר כן, כי כאשר אתה מצווה, פירושו של דבר הוא שנבחרת! נבחרת על ידי הקב"ה לעבוד אותו!

אשר קדשנו במצוותיו

מטעם זה, כאשר אנחנו מקיימים מצוה, אנחנו אומרים "ברוך אתה ה' - תודה לך ה', אשר קדשנו במצוותיו" - הפכת אותנו לקדושים באמצעות מצוותיך. המצוה משנה את האדם לגמרי! היא מקדשת את האדם! מדע זה כך? מה יש במצוה שמקדשת אותך? התשובה היא "וצונו" - הקב"ה צווה עלינו לעשות מצוה זו!

גדול ביותר. למעשה, היא גדולה יותר מאשר כל המצוה; היא מרוממת את המצוה אלף מונים.

עסקה כדאית

כעת, לאחר שהתבררה לנו גדולתה של מצוה הנעשית בהתלהבות בשמחה, עלינו להציע לעצמנו עסקה כדאית ביותר. ישנן מצוות הדורשות ממנו מעט מאמץ, לקום וללכת למקום מסוים, להוציא כסף או לעבוד עבודה פיזית. אולם ברגע שעשינו את המצוה על אף הכל, אנו סבורים שבזה עשינו את המוטל עלינו, והעיקר הוא שקיימנו את המצוה. אולם זו טעות גדולה, שכן ישנו מרכיב, שקל מאד להוסיפו לקיום המצוה, מרכיב שבכחו לשנות את כל אופיה של המצוה. והמרכיב הזה הוא ההתלהבות. מעט התלהבות. הרי אתה מקיים את המצוה בכל מקרה, אז מדוע לא להשקיע בה מעט שמחה?

לדוגמא - מצות צדקה. תאר לעצמך שיהודי תושב שכונת וויליאמסבורג דופק על דלת ביתך כדי לבקש צדקה. בלעה"ר, יש לו משפחה ברוכת ילדים, אותה עליו לפרנס. במשך היום הוא עובד במפעל לייצור עניבות; זו עבודה קשה, והתשלום אינו גבוה, אז בלילה הוא מסתובב ומנסה לאסוף מעט צדקה, כי לשלם שכר לימוד עבור שלושה עשר ילדים, עולה לו ממון רב. הוא אינו אוסף בשביל מותרות או בשביל לחסוך לעתיד, אלא עבור שכר לימוד לילדיו. אז היהודי הזה מגיע אל בית הכנסת או אל ביתך, ואתה מחליט לתת לו שטר של חמישה דולרים.

הנה נתבונן, המצוה הזו תעלה לך חמישה דולרים בכל מקרה. אם תוסיף אליה מעט התלהבות, החמישה דולרים הללו הופכים להיות שווים הרבה יותר. כמובן שאין לחשוב שאפשר לתת לעני פחות, להוסיף עוד שמחה, ובכך לחסוך כסף. עם השמחה שלך הוא לא יוכל לרכוש לחם וחלב במכולת, והעובדה שנתת לו את הצדקה בהתלהבות, לא תסייע לו בתשלום שכר הלימוד הגבוה. הנקודה שאנו מדברים עליה היא שונה: אחרי שכבר החלטת לתת את הכסף - זה יעלה לך 5 דולר בכל מקרה - כעת תשדר קצת שמחה, אם תוסיף מעט התלהבות לכסף הזה, זה יגרום לחמשת הדולרים הללו להתרחב הרבה מעבר לערכם הממוני. ערכו של הממון הזה מזנק כלפי מעלה, והוא משתנה מן הקצה אל הקצה.

ושמחים לשומרו

רעיון נוסף: להתלהב משבת. כן כן, לשמוח מכך ששבת נכנסת! יהודים רבים חיים את כל חייהם בנאמנות; הם מקפידים על כל קוצו של יו"ד משמירת השבת, ואף על פי כן, כאשר השבת יוצאת, הם חשים הקלה מסוימת. הם יושבים לאחר סעודה שלישית ומסתכלים על השעון,

מגדילים את הרווחים

כל מצוה שאנו מקיימים היא הזדמנות נפלאה. כולנו מקיימים מצוות כל הזמן. אלו פעולות שאנחנו עושים בין כה וכה. האם לא חבל להפסיד הזדמנות כל כך קלה, שלא עולה לנו גרוש, ולהוסיף קצת שמחה, קצת התלהבות, למעשי המצוות שלנו? זה לא יעלה לך אגורה אחת נוספת, ואתה תרוויח כל כך הרבה יותר. אין זה משנה כמה כסף או זמן או מאמץ השקעת - אם תכניס למצוה שלך מעט שמחה, ערכה יעלה לאין ערוך!

בעודנו מקיימים מצוה, עלינו לזכור שחלק גדול משלמותה תלוי בהתלהבות בה היא נעשתה. אפשר לקיים מצוות ללא התלהבות, אבל זה פשוט לא משתלם. כשמוסיפים שמחה למצווה זה עושה את כל ההבדל, הקב"ה מחשיב את זה הרבה יותר מהמצוה עצמה!

אם תתן דעתך על כך, אם תזכור תמיד איזו זכות גדולה זו לקיים את מצוות הבורא, יצירת ההתלהבות הזו תהפוך לדבר קל. לפעמים תצליח אפילו לייצר התלהבות רבה. והתלהבות זו עתידה לשנות את המעשה שלך ולהגדיל אותו פי אלף. כפי שמעשה המצוה של יוסף גדלה בעולם הזה פי אלף והצילה את עם ישראל, כך גם מעשי המצוות שלך יוגדלו בזה ובבא, לעד ולנצח נצחים.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

יוצרים מצוה - עשר שניות בכל יום

עם כל יקרותן של המצוות, אם נמשיך בדרכנו הנוכחית, לקיים מצוות ללא כל מחשבה, אנחנו מפסידים הזדמנויות נהדרות יום אחרי יום. אם נלמד להעריך את פרטי המצוה, ונעצים את המצוה בכך שנקיים אותה בהתלהבות, הישות החיה שאנו יוצרים הופכת לעוצמתית הרבה יותר.

בלי נדר, השבוע אבחר מצוה אחת בכל יום - כל יום מצוה שונה - לתרגל את אשר למדתי כעת. לפני שאני מתחיל בעשית המצוה, אקדיש חמש שניות של מחשבה כדי לוודא שאני מקיים אותה עם כל הפרטים הנדרשים כדי ליצור את הישות החיה הזו בצורה הטובה ביותר. לאחר מכן אקדיש חמש שניות נוספות כדי להתבונן בקדושה שבה אני מתקדש על ידי המצוה, על מנת שהתלהבותי תיצור ישות עוצמתית עוד יותר.

"אני מקיים כעת מצוה זו, הקב"ה, מצוה שאתה צווית עלי לקיימה". המצוה מרוממת את האדם, והופכת אותו לאדם חדש. אתה מקיים את המצוה והופך לאדם קדוש. איזה הישג אדיר הוא להיות אדם קדוש! חשוב מחשבה זו לפני שאתה מקיים מצוה: "אֲשֶׁרִי שזכיתי לקיים את מצוות השי"ת! ברוך אתה ה' - תודה לך ה', אשר קדשנו במצוותיו - שנתת לי זכות זו להתקדש על ידי מצוותיך".

חטוף את ההזדמנויות

כאשר יהודי "גונב" כמה דקות כדי לפתוח גמרא וללמוד כמה שורות, או כשיש לילדה צעירה הזדמנות

לכבד את אמה - במקום לומר, "אמא, תני לי כוס מים", היא קמה ומביאה לאמה כוס מים - זוהי הזדמנות להתקדש, ואין דבר טוב מזה בעולם כולו. גם אם אינך מברך כעת על המצוה, שכן לא לכל מצוה נתקנה ברכה, כדאי לחשוב את המחשבה הזו, שאתה הופך לאדם קדוש על ידי הדקות הספורות הללו של לימוד, ועל ידי הבאת כוס מים לאמך. "הקב"ה, אתה מקדש אותנו, ומודים אנחנו לך על מצוותיך. וצווננו! וצווננו! וצווננו! אנחנו כל כך שמחים שצוית אותנו!"

עלינו להודות לקב"ה על כל הזדמנות לקיים את מצוותיו. לא רק מצוה דאורייתא, אלא גם מצוה דרבנן. כאשר אנו נוטלים ידים לסעודה כתקנת חכמינו ז"ל, אנחנו מתקדשים. איזו זכות! בעודך מתכוון לנגב את ידיך, אתה מברך ואומר, "אֲשֶׁרִי שניתנה לי מצוה זו, ליטול ידי לסעודה".

ישנם אנשים שממהרים, ולכן מחליטים לטעום פרוסה קטנה של עוגה כדי שלא יצטרכו ליטול ידים. ובכן, אדם שממהר לאיזה צורך דחוף, כגון ללמוד תורה, אז בסדר, אבל אחרת, עליו לדעת שהוא מפסיד כעת הזדמנות להשיג קדושה גדולה ביותר על ידי נטילת ידים. אדם שנוטל את ידיו, ומדקדק בכל פרטי ההלכות, נעשה אדם קדוש. ובכל פעם שהוא נוטל את ידיו, הוא מתקדש עוד ועוד.

מחשבה זו צריכה לשמש עבורנו כדחף גדול ביותר לקיים כל מצוה בשמחה. התלהבות זו, משנה את הפעולה שאנו עושים מן הקצה אל הקצה. זו אינה רק מצוה מעט יותר גדולה, אלא זו כבר ישות אחרת לגמרי, גדולה ועצומה, בעלת כח השפעה אדיר ממדים!

כאילו נלחמים נגדו. ואויביך הם גם כל המדברים כנגד עם ישראל (עיין לעיל באז ישיר, ד"ה קמיק).

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

האם עלינו לקרוע שערי שמים בבקשה על ביאת המשיח?

תשובה:

בודאי שעלינו לקרוע שערי שמים בכל יום ויום. את ברכת "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח" עלינו לומר בלב סוער! כך גם כשאנחנו מבקשים, "ברך עלינו ה' אלקינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה". כשאר אתה מגיע למילים: "ותן טל ומטר לברכה" - אמור אותם בלב סוער! אל תאמר אותם רק כדי לצאת ידי חובה! איזה נס עצום יש בגשם! האם חושבים שזה קורה לבד, סתם כך? זהו נס, לא פחות מהנס שבירידת המן!

כאשר עם ישראל נכנס לארץ כנען, וראו את המזון יוצא מתוך האדמה, הם לא ידעו את נפשם מרוב התפעלות. מזון שיוצא מהאדמה? איזה נס! עבורם, ירידת המן היתה "טבעית" במשך ארבעים שנה! הם התרגלו לכך שמזון יוצא מן השמים. זו האמת - הנס שבצמיחת הצמחים אינו פחות מירידת המן, אלא שכח ההרגל גורם לנו לא לשים לב לכך. אם כן, בוודאי שצריך לקרוע שערי שמים כאשר מבקשים טל ומטר.

כל ברכה ותפילה צריכה להאמר בלב סוער! כאשר אנו מברכים את ברכת "אשר יצר" - איזה נס מופלא! רק שרשרת של ניסי ניסים איפשרו לגופך לנקות את עצמו מהפסולת, אלא שאנחנו ישנים. הגשמיות מטמטמת את לבנו, ומונעת ממנו מלחשוב. עלינו להתפלל בסערה, כלומר להילחם כנגד הגשמיות ולראות את יד ה', את הניסים המתגלים לנו בכל פרט ופרט של עולמנו. עלינו לקרוע שערי שמים בלב סוער - על הכל!

פרושים וביאורים על סדר התפילה

מתוך ספר תפלת אביגדור - פירוש התפילה מאת רבינו

זצ"ל

ולמלשינים אל תהי תקוה - אף שהתפילה נתקנה כנגד המוסרים, עיקר הכוונה על המינים, שמשתמשים בלשונם לפתות לבות בני אדם מן האמת בדברי מינות, והנה אמרו חז"ל (ע"ז יז, א) על הפסוק (משלי ב, יט) כל באיה לא ישיבון, זו המינות. הרשעים הללו ששללו מבני אדם תקות התשובה על ידי זה שפיתו אותם למינות, הנה גם הם ישולמו מדה כנגד מדה, ולא תהיה להם שום תקוה. וכבר מנו חז"ל (ברייטא הובא ברי"ף פ"ח דמס' יומא) המטה את חברו מדרך טובה לדרך רעה, בין אותם שאין הקדוש ברוך הוא מספיק בידם לעשות תשובה. אמנם כן, עיקר התפילה כאן אינו על עתידם לעולם הבא כי עונשם מובטח להם, אלא שגם בעולם הזה יאבדו, שלא תהיה להם שום הצלחה, שימנעו מדרך ההסתה ושכל עצתם תופר.

וכל הרשעה כרגע תאבד - אף כשהם נראים תקיפים ומצליחים, מכל מקום פתאום יבא אידם כרגע, כאשר יחפץ ה' לעשות, ולכן תקנו לומר עשרת בני המן בנשימה אחת ("כרגע") מפני שכולם יצאה נשמתם כאחת (מגילה טז, ב), להורות שבבת אחת בא שברם, אף שביום האתמול לא ניתן היה להעלות על הדעת סוף כזה. כן עלינו לקוות לאיבוד כל הרשעים, שיאבדו במהרה. ואף שגם כשאנו במהרה יש רנה באבוד רשעים, הרי הנפילה הפתאומית מביאה הכרה יתירה בצדקת ה' ובמשפטי ה'. אמר לשון תאבד כי ענשם של המחטיאים כך הוא, הנקמה הגדולה היא שיאבדו בלי שרש וענף.

וכל אויביך מהרה יכרתו - בברכת המינים כאן נשנו ג' פעמים תיבות מהרה [לבד תיבת כרגע], להורות על נחיצות הבקשה שתעשה בלי איחור. הפצרה כזו לא מצאנו בשום בקשה, ואפילו בבקשת את צמח דוד עבדך נזכרה תיבת מהרה רק פעם אחת. שומעים מזה איך גדלה רעת המינים המדברים נגד האמת, וכל יום נוסף שמתקיימים הרי הם מחריבים הרבה מאד, ויותר ממה שאנו מצפים לישועה, מצפים אנו שעוד לפני הישועה יחדלו המלשינים תיכף ומיד מהרעיל לבות בני אדם. אף על פי שהם משבחים את ה' כנראה מדבריהם, כיון שמלשינים נגד תורתו ונגד חכמי ישראל הרי הם אויבי ה'